رۆحی

مەولەوی

وەرگێڕانی

پیرەمێرد

پێشەکی و سەرپەرشتی
لە چاپدانەوەی

محەمەد حەمە باقی

Adil Lateef Mawlawi
18/5/2020

ڕۆحی مەولەوی

گۆڕینی پیرەمێرد

پێشەکی و سەرپەرشتی لە چاپدانەوەی

محەمەد حەمە باقی

ناوی کتێب : ڕۆحی مەولەوی
گورینی : پیرەمێرد
پێشەکی و سەرپەرشتی لەچاپدانەوەی :
محەمەد حەمە باقی
چاپی سێیەم : ۱۳۷۳ی هەتاوی
۱۹۹۳ای زایین
تابلۆی بەرگی دەرەوە : هونەرمەند :
حەمید (سنە)
خەتی بەرگی ناوەوەو دەرەوە : هونەرمەندان :
عوسمان چوگلی و شەهرامی شەمسی (سەقز)
تیراژ : ۲۰۰۰

پێشەکی

محەمەد حەمە باقی

کامەپەری و ئەوینی نهێنی و ئەفسانەیی بوو ، هەر لەسەرەتای تەمەنی مەولەوی-یەوە ، دەستیان لە دڵە ئاسکەکەی وەشاندو، هەموو عومری مەولەوی - یان نوقمی ئەوینێکی سەرومڕ و بێ بڕانەوەی سرووشت و زێدەکەی کرد ، کە هەر بەگڕ و کڵپەی هەمان ئەوینیشەوە، باوەش بەشیعردا بکات و ، خۆی بەمیراتگری قەباڵەی ئەدەبێکی تەمەن درێژی دیالیکتی (گۆرانی) بزانێ و، لەماوەیەکی کورتی تاقیکردنەوەی شیعریا ، لەیەک کاتدا : لەلایەکەوە توانی رووبەری جوگرافیای جەماوەری ئەم شێوەزمانە فراوانتر و شیرینتر بکات و،لە لایەکی تریشەوە، لەناو ئەم جوگرافیایەدا ، نەخشەیەکی تایبەتمەندو جیاواز ، بۆ خۆی دیاری بکات ، کەشیعری کوردی ، لەسەر دەستی ئەمدا ، باڵاتر هەڵچێ و ، هەموو کۆڵەکەکانی ئیستاتیکای شیعر، تازەگەرییان بەسەردا بێت و، جوانیی و نەمریی هەتا هەتایی بدات بەشیعر ...!؟!؟.

ئەگەر ئەم پرسیارە چڕانە ، تائێستا لەلایەن رەخنەگران و توێژەروان و شیعرناسانی کوردەوە، بەتەواوی وەڵام نەدرابێتنەوەو پلە و پایەی و شوێنی مەلەوی لەئەدەبی کوردی و، لەبواری نرخ شناسیدا دەستنیشان نەکرابێ ، مانای وانییە ، مەولەوی پەیامەکەی

خۆی بەناتەواوی داوەتە دەست نەوەی دوای خۆی . . بەڵکو بە پێچەوانەوە نەوەی دوای مەولەوی و، بەتایبەتیش لەم حەفتا ساڵەی دواییدا ، کە کاروباری بەسەرکردنەوەی شاعیرانی کلاسیکمان و، ناساندنیـــان، کەوتوونەتە بەر رووناکیی و، لەهەمان کاتیشدا ، کەگۆزمو هەنگـاوی خێرای رەخنەی بابەتی و زانستیانەی ئەدەبیی ، لای گەلانی دوور و دراوسێکانمان ، لەبەرەو پێش چووندان . . ئەوەی دەربارەی مەولەوی بۆ نەوەی نوێ ناساندرابێ ، چەند تەقەللایەکی ناوبەناو بوون[1] ، کە لەعودەی ئەم کورتە نووسینەی مندا نییە ، ئەو نووسینانە بەســەر بکەمەوەو ، هەڵیان سەنگێنم . . بۆیە ئەگەرێمەوە بۆ مەبەسـت و، ئەڵێم : قەوارەی ئەو ناساندنەی لەم حەفتا ساڵەی دواییدا ، بــۆ مەولەوی کراوە ، هێشتا بەئەندازەو قەوارەی ئەو ناساندنە نییە ،کە مەولەوی لەسەردەمی ژیانی خۆیدا ، بەخۆیەوە دیوەو، بۆی کراوە . . .

---

(١) : تەقەللا دیارەکانی ئەم مەیدانە ، لەناو چەندان کورتە وتار و نووسینـــی راگوزارییانەدا (جگە لەم کتێبەی بەر دەستتان) ، ئەمانەن:

- گۆران : مەولەوی و شیعری موناسەبەت ـ گۆڤاری هەولێر ، ژمارە (٨ تا ١٠) ١٩٥١ز .
- گۆران : یادی پیرەمێرد ـ بەغدا ـ ١٩٥١ز ـ چاپخانەی مەعاریف ـ ل ٧٣ تا ٨٢.
- مێژووی ئەدەبی کوردی ـ عەلائەدین سەجادی ، بەغدا ـ ١٩٥٢ز .
- دیوانی مەولەوی ، کۆکردنەوەو، لێکۆڵینەوەو، لێکدانەوەو، لەســـەر نووسینی مەلاعەبدولکەریمی مدرس ـ بەغدا ـ ١٩٦١ز .
- دیوانی مەولەوی ، وەرگێرانی بۆ سۆرانی : محەمەد ئەمین ئەردەڵانـــی ـ بەرگی یەکەم ـ بەغدا ـ ١٩٩١ز .
- میهرەجانی مەولەوی ، کتێبخانەی ژمارە (١)ی گۆڤاری(رۆشنبیری نـــوێ ـ بەغدا ـ چاپخانەی الزمان ـ ١٩٨٩ز .
- ئەنوەر قادر محەمەد ـ لیریکای شاعیری گەورەی کورد ـ مەولـــەوی ـ ستۆکهۆلم ـ ١٩٩١ز .
- کۆنگرەی مەولەوی/سەقز/٨تا ١/٧/١٣٧١ی هەتاوی(٢٩تا ٣١/٨/١٩٩٢ز) .

چونکە مەولەوی هێشتا خۆی لەژیاندا بووە، کەلەلایەکـــەوە: وەک شاعیرێکی هەرە گەورەو دیار، لەلایەن تێکڕای شاعیرانی دیالیکتـــی گۆران ـ ەوە، بەسەر کراوەتەوەو، لێیی ئالاون و، وەک رابەرێکـی شیعریی و، ناوەندێکی ئەدەبیی، خۆشیان ویستووەو، نامـــەی شیعرییان لەگەڵدا ئالوگۆڕ کردووە.. لەلایەکی تریشەوە، وەک مرۆڤ لەهەموو شاعیرانمان زیاتر، پەیوەندی کۆمەڵایەتی بەهێز بـــووەو، نامەگەلێکی زۆری لێ جێماوە، کەبۆ دۆستگەلێکی سەربە توێژ و چینە جیاجیاکانی کۆمەڵ نووسیوێتی و، ئەیسەلمێنن کە چ لای جەمـاوەری هەژاری ناوچە دواکەوتووەکەی و، چ لای پیر و پیرزادەکانی و، چلای زانایان و، چ لای میرانی بابان و، بەتایبەتیش لای میرانی ئەردەڵان و تەنانەت لای سەرانی قاجار ـ یشەوە، بەکەسێکی زاناو رەوشـت بەرز و خاوەن هەڵوێست و دڵسۆز، سەیری کراوەو، جێگەو رێـــزی تایبەتی هەبووەو، پلەو پایەی مەزنیان بۆ داناوەو، لەم مەیدانەشدا گەلێ جار تکای لێکراوە وەک ریش سپی و ناوبژیکار، بۆ بڕانـەوەی گەلێ کێشەی کۆمەڵایەتی و ئایینی، بێتە مەیدانەوەو قسەی خـــۆی بکات و، لای هەردوو میرانی بابان و ئەردەڵانیشەوە پێشنیاری بـــۆ کراوە، بچێتە پایەتەخت و شارە گەورەکانیانەوەو، لەسەر فەرمانـــی (غولام شاخان) ی میری ئەردەڵانیش، لەئاهەنگێکی پڕ تەدارەکـدا، بەرەسمی، لەقەبی(مەولەوی) پێدراوە..[2] دیسان هەر ئەم شازادەیە، لەگەڵ ئەوەشدا کەلەباوەش دایکێکدا گەورە بووە، سەدان فرسەخ، لەزێد و زمانی مەولەوی ـ یەوە دوورە، کەچی ئەوەندە عاشـــق و هۆگر و سەراسیمەی شیعری مەولەوی بووە، نەک هەر بەدیالیکتـــی (گۆرانی)، بەڵکو سەیر لەوەدایە، بەشێوەزمانی ناوچەی(تاوەگۆزی)

---

(٢) : مێژووی ئەدەبی کوردی، عەلائەدین سەجادی ـ چاپی دووەم ـ بەغـدا ـ ١٩٧١ز ـ ل ٢٨١.

شیعری لەگەڵ مەولەوی دا ئاڵوگۆڕ کردووە ! .[3]

ئەم جێگە و ڕێزە ئەدەبیی و کۆمەڵایەتییەی مەولەوی ، دیاردەیەکی ئەوەندە پڕ سەروەرییە بۆ ئەدەبەکەمان ، کە پێشینەی نەبووە و ، شاعیرێکی ترمان نییە ، ئەوەندەی مەولەوی ، ئەم شکۆ و مەزنایەتییەی بەخۆیەوە دیبێ .. سەرەڕای ئەمەش ، ئەوەی جێی دڵخۆشییە ، ئەم دیاردەیە ، ئەوەندەی تاڵەموویەک ، شاعیرێتی و کەسایەتی مەولەوی - یان نەبردووە بەرەو لەخۆ بایی بوون و ، چاوبرینە پلەو پلیکانەی خۆ بەرزکردنەوە ، لەسەر حسابی ناوبانگ و شاعیرێتی خۆی ... یان نەوی کردنی سەری بڵندی شیعر ، لەبەر دەم دەرباریکدا ... بەڵکو لەکۆ کردنەوەو ، هاوئاهەنگی کردنی ئەم دوو جۆرە پەیوەندییەدا ، ڕۆژ دوای ڕۆژ ، خۆشەویستی خۆی و شیعری ، زیاتر و زیاتر ، لەبازنەیەکی بەربلاوتردا ، قووڵتر و داکوتاوتر بردووە .. بەجۆرێک لای شاعیران و ، شیعر دۆستانی ، بۆتە ڕەمزێکی درەوشاوەی ئەدەبیی ، کە شیعر ، سەرباری پەیامە ئەدەبییەکەیشی ، لەعاست بەرزکردنەوەی چێژی چەشتنی ڕۆحیی و هونەریی ، لەپاڵیشیا ، لەخەم و خەونی خەڵک نزیک ببێتەوەو ، دەستە دەستە ئالوودەی شیعر ببن ...

یەکەمین کەس ، کەلەم حەفتا ساڵەی دواییدا ، دەست پێشکەری نرخاندنی ئەم پلەو پایەیەی شیعری مەولەوی بووە ، شاعیری گەورەمان (پیرەمێرد) بووە ، کە بەپشوویەکی درێژ و ڕەنجێکی کەم وێنەوە ، بەیارمەتی(مەلاعەبدوڵڵای مەریوانی) و (گۆران) ی شاعیری مەزن ، سەرجەمی شیعری مەولەوی ، لەدیالیکتی(گۆرانی) یەوە ، کردووە بە دیالیکتی کرمانجی خوارووی ، واتە (شێوەی سلیمانی) و ، لەدوو بەرگدا

---

(٣) : یادی مەردان - بەرگی دووەم ، مەلا عەبدولکەریمی مدەڕڕس - بەغدا - ١٩٨٣ از

بەرو دوا ، لەساڵی ١٩٣٥ ز ـ و، ١٩٤٥ ز ـ دا ، چاپ و بڵاو کردەوە ،کە ئەم دیوانەی بەر دەستتانەو، ناوی ناوە : (رۆحی مەولەوی) ...

هەرچەندە وەک پیرەمێرد ـ یش خۆی ئەڵێ هێشتا بەشی بەرگێکی تری مابوو، کە چاپ یکرێ ، بەڵام بەداخەوە لەشوێنەواری هەمیشە سەوزی پیرەمێرد ـ دا ، کەس باسی پاشماوەی ئەم یادگارە : (رۆحی مەولەوی) ناکات!!.. لەگەڵ ئەوەشدا ئەم تەقەللایەی پیرەمێرد، یەکەمین هەنگاوێک بووە ، بۆ ئەوەی شیعری مەولەوی لەناوچەی تەریک و چەپەکی شێوە دیالیکتی(گۆرانی) یەوە ، بهێنرێتە ناوچەیەکی بەربڵاوتری خوێندەوارانی ئێستاوە ، کەوەک (پیرەمێرد) خۆی لەپێشەکی ئەم وەرگێڕانەدا ئەڵێ: لەقەلای زاڵمی(زەڵم) وەک تاڤگەکەی زەڵم ، کێشامە دەشتی شارەزووری ئەدەبیاتی کوردەوە .. یان وەک شاعیری گەورەو مەولەوی ناسی زرنگ (گۆران)، هەر سەبارەت بەم کارە ، رووی دەمی ئەکاتە (پیرەمێرد) و، ئەڵێ : (بەمە ، لەهەمان کاتا ، گیانێکی تازەو نەمرت کرد بەبەر ئەم شێوەیەدا .. رێگات کردەوە بۆ تینووەکانی شیعرو ئەدەبی ئەم شێوەیە ، کە دەم بنێن بەسەرچاوەی هەرە روون و هەرە پاکی ، بەڵکو هەموو خاکی کوردستانەوە ..)[4]. چونکە بەر لە(پیرەمێرد)، شیعری مەولەوی ، هەر بەدیالیکتی(گۆرانی) ، لای خوێندەوارانی ئەو شێوە زمانە ئەناسرا .. لەهەمان کاتیشدا چونکە شیعری مەولەوی ، باوەشێکی پڕ سەوداو سەمەرەی مەولەوی ـ یە ، بەخاک و نیشتماندا ، کە ئەم لکان و نووسانە پڕ ئەوینەی ، پێناسەیەکی تایبەتمەندو دەگمەنیان داوە بەمەولەوی ، کەلەناو سەرجەمی شاعیرانمانـدا ، شیعری هیچیان ، ئەوەندەی شیعری مەولەوی ، بۆنی نیشتمانیان لێ نایەت. .شیعری مەولەوی نوقمی خەم و خەندەی

---

(٤) : یادی پیرەمێرد ـ بەغدا ، چاپخانەی مەعاریف ـ ١٩٥١ ز ـ ل ٧٨ .

نیشتمانە .. بۆنی نیشتمانە .. وەک چۆن بە دیتنی گوڵی نێرگــز ، بۆنی بەهار ئەکەین ، بە شیعری مەولەوی ـ ش ، بۆنی خاکــی مەولەوی ئەکەین ..! ئەم بۆنەیشی ئەوەندە شاعیرانە و هونەرمەندانە ئاوێتە و ئاخنراوی شیعرەکانی کردووە ، رووخسار و ناوەرۆکــی شیعرەکانی پێکەوە جۆشداوە .. لە رووخساری هیچ شیعرێکیا (ئایدیا) هاوار و ژاوەژاوی دروشم پیا هەڵدان ناکات .. بۆیە لە شــیعری سەرزومری ئەو شاعیرانەشماندا ، کەلە ریزی پێشەوەی دڵدارانــی نیشتمانن ، شیعری کەسیان ، ئەوەندەی شیعری مەولەوی ، عەشقــی نیشتمانیان لە هەناویاندا هەڵنەگرتووە .. ئەگەریش هەڵیان گرتبێ لە رووخساری شیعرەکانیاندایە .. نەک لە سەرلەبەری ناوەرۆکدا ... چونکە کەسیان ئەوەندەی مەولەوی ، شارەزای خەم و خەونــی نیشتمان نین.. کەسیان ئەوەندەی مەولەوی ، لە نزیکەوە سەریــان نەناوە بە دڵی خاکەوە ، تا لێدانەکانی دڵی بژمێرن...بۆیە ئەگــەر عەقداڵێ دیتنی رووی راستەقینەی خۆمان بین .. ئەگەر شەیــدای دیتنی سەراپای نیشتمان بین ، ئەبێ سەیری ئاوێنەی بێگــەردی شیعری مەولەوی بکەین .. چونکە لەو ئاوێنە بێگەردەی شــیعری مەولەوی ـ دا ، هەست ئەکەین مەولەوی زۆر شارەزا و بە ئاگایە ، لــە بچووکترین رووداوەکانی نیشتمان ، هەر لە شنینەوەی چڵــــە وەنەوشەیەکەوە ، تا لەرینەوەی چڵە گیایەک ، راچەنیوە و دا چڵەکیوە .. شوێن فرینی باڵندەیەکی کۆچەرپی کەوتووە و ، تا گەڕاوەتــەوە ، پەژارە و چاوەڕوان بووە .. گوێی لە خورە و قەڵبەزەی ئاوی دوورترین و تەنگترین دەربەند و گەروو بووە .. شوێن مەرگ و ناشتنی پایزانەی تاقەگەڵایەکی دەوەنێکیش کەوتووە .. لە سەرما و سۆڵەی زستانــــە ساردەکاندا ، توێی دەروونی خۆی ، نەک هەر بۆ مرۆڤی نیشتمانەکەی ،

بەلکو بۆ (نەسیم) ی نیشتمان کردووە بەلانە و ژووری گەرم:

نەسیم ، پەنجەی پات ئەر سەردیی کێشان
بدارەش نەتۆی دڵ دەروون ڕێشـــــان

ئاشنایەتی و ئەوینی لەگەڵ سرووشتی نیشتمانەکەیا ، هەمـــوو تەمەن و هەست و شیعری داگیر کردووەو، لەیەکدا تواونەنەوە... بەجۆرێک وەک چۆن ئەڵێن(حەزرەتی سلێمان)، زمانی باڵنـــدە و گیانلەبەرانی زانیوە ، مەولەوی - یش ئاوا ، زمانی بوونەوەرانـــی سرووشتەکەی زانیوەو، یەکە یەکە ، لەگەڵیاندا ژیاوە.. سەری نـــاوە بەسەریانەوەو، رازی دڵی خۆی بۆ هەڵڕشتوون.. پیاسەی هـەردان و

سەربەرزان و ، لای دۆستانی لەگەڵدا کردوون .. تێری لەدیدەنـــی و تێڕوانینی بەردەوامیان نەخواردووەو، لەهەموو دیدەنی و بەســەر-کردنەوەیەکیشدا ، جار دوای جار، جوانتر و رازاوەتر، هاتوونەتـــە بەر چاوی ..وەخت و ناوەخت بەسەری کردوونەتەوە ..لەبـــەرە-بەیاندا ، کە کازیوەی نیشتمانی دیوە ، وەک دڵدارەکەی لەناو نوێنی خەودا ببینێ ، ئاوا هاتۆتە بەر چاوی و، بەتاسەوە ، سەری لـــبـــە سنگ بەرۆکە رووتەکەی کازیوە نزیک ئەکاتەوەو، بۆنی ئەکات:

بۆی بەخەی سەحەر، پەی دەماخ دڵ
مانۆ وەنەسیم، جێب جەمین گـــوڵ

لەگەڵ کۆچی گەرمیان و کوێستانی خێڵاتی جاف دا ،سەرەڕێیانی لێگرتوون و، یەک یەک سەر ژماری کردوون ، بزانێ کامیان کەمە .. ریشەی جەرگ و پەردەی دڵی خۆی بۆ کردوون بەنووشتەی چاوەزارو بەقۆڵ و مەچەکی کچەجوانەکانی جافەوەی بەستووە ..لەبچووکترین و دوورترین خەم و کۆستی ئازیزانیا ، کسپەو زام گەیوەتە دڵی ئەم و، فرمێسکی شیعریی ،-لەخەمبار و کۆست کەوتووەکان ، زۆرتـــــر و بەسوێ تر، هەڵڕشتووە .. کە روومەتە سپی و سافەکانی(شێـــــخ -

عه زیزی جا نه وه ره یی - ها وڕێی) - ئا وولە - ده رئه که ن ، وشه کا نی ئه‌م روومه تی خۆیا ن ئه ڕنن . . ! له گه ڵ (مه حموودی یا روه یس -ی کـــوڕ - کوژرا ودا) ، گریا ن و شیوه ننا مه ی شیعری چه ندا ن جا ر گریا وی ئـه م ، بێ برا نه وه تر بووه . . له پرسه ی نا کا میی (شێخ صه مه دی خا نه گا) دا ، زا وا ڕۆیه ی ئه م ، به کوڵتر بووه . . له کۆته ڵی جا فه کا نیشدا ، شـــیعری ئه م ، بۆ کوژرا نی (قا در به گی که یخه سره و به گ) ، به جۆشتر بووه . . .

شیعری مه وله وی ، له گه ڵ ئه وه شدا که زۆر عا رفا نه و سۆفیا نه یه ، به ڵام به پێچه وا نه ی هه موو شا عیرا نی سه رتا سه ری ئه م ڕێبا زگه یه وه ، که ئه گه ر جوا نیی و خۆشه ویستی (خوا - کردگا ر) ، له شیعره کا نیـــــا ن ده ربهێنین ، هیچیا ن تیا نا مێنێته وه . . که چی له شیعری مه وله وی دا ئه گه ر ئه م کا ره ش بکه ین و ، هه ر شتێکی تریش ده رها وێژیـــــــن ، هیشتا نیشتما ن ، به هه موو که ژ و کویستا ن و گه رمیا ن و رووبـــا ر و قه ڵبه ز و گوڵ و سروه و دره خت و مرۆڤیه وه ، له هه موو شیعرێکـــــی مه وله وی دا ، له هه موو به یتێکی مه وله وی دا ، به ڵکو له هه موو پیتێکی مه وله وی دا ، با نگما ن ئه که ن و ، ها نما ن ئه ده ن ، خۆشما ن بوێن . . چونکه لای مه وله وی ، هه موو جوا نییه کا نی کردگا ر ، له کوردستا ندا یه ! له سرووشتی ره نگینی خا کی مه وله وی دا یه . . هیچ شتێک ، هیـــــچ جوا نییه ک ، له ده ره وه ی خا کی مه وله وی دا نه بووه و ، نییه . . ئــه و جوا نیا نه ش به جۆرێک له نیشتما ندا ئه بینێ ، که تا یبه تمه ندیـــــی خۆماڵییا نه ی پێوه بێ . . یا ن به وا ته ی (گۆرا ن)ی شا عیر (مه وله وی ئه و شا عیره به رز و نه مره یه ، که هه موو به یتێکی دیوا نه که ی ، کچه کوردێکی شۆخ و نا زدا ره ، به به رگ و پۆیلانه ی خۆماڵی ته وا وه وه . .) [5]

* * *

---

(٥) :: هه ما ن سه رچا وه ، ل ٧٨ .

ئه م (رۆحی مه وله وی) یه ، بۆ دووه مین جار له سالّی ۱۹۶۸ از- دا ماموّستا م : شا عیر و نووسه ری کۆچکردوو (کا کەی فه للاح)، به پێشه کی و، شیعرێکی جوا نی خۆیه وه ، سه ر له نوێ چا پی کرده وه ، که نوسخه کا نـــی ئه م چا په ش ، وه ک چا په که ی سه رده می (پیره مێرد)، هه ر زوو لــــه کتێبخا نه کا ندا نه ما ن .. بۆیه دوا ی تێپه ڕبوونی (۲۵) ساڵ به ســـه ر دوا چا پی ئه م دیوا نه دا ، سێیه مین چا پکردنه وه یم به پێویست زا نی ، تا ئه و خوێنده وا ره شیرینا نه ی تا مه زرۆی شیعری مه وله وی- ن ، به م رێگا یه له مه وله وی نزیک ببنه وه ، که (پیره مێرد) ی شا عیری گه وره ما ن به زما نێکی زۆر سا ده و، له هه ما ن کا تیشدا ، زۆر شا عیرا نه و، به هه ما ن وه زنی ره سه ن و خۆما ڵییا نه ی (۱۰) بڕگه یی وه رگێڕا وه ، که مه ولـــه وی هه موو شیعره کوردییه کا نی خۆی و، ته نا نه ت (عه قیده مه رضیه) که شی چونکه به کوردی نووسیوێتی ، هه ر به م وه زنه، نووسیوه ..

له کا تی پیا چوونه وه و، بژا ری ئه م دیوا نه دا ، ئه م چه ند خا ڵـــه م له به ر چا و گرتووه :

۱- رێنووسی هه ندێ وشه م وه ک چا پی یه که می (پیره مێرد) خـــۆی هێشتوته وه ، که رێنووسی سه رده می پیره مێرد وا بووه . به لآم بۆ زیا تر ئا سا نکردنی بۆ خوێنده وا را ن ، سه ر و بۆرم له سه ر هه ندێ لــــــه وشه کا ن دا نا وه .

۲- زۆر هه له م را ستکردۆته وه ، که له چا پی سه رده می پیره مێرد و هه مدیسا ن له چا پی دووه مدا ، که زۆرتر و شێوا وتر ، روویا ندا بوو .

۳- هه ندێ له شیعره کا نی ئه م دیوا نه ، وه ک شیوه ن بۆ : عه نبه ر خا توون و، ئه وره حما نی کوڕی مه حموودی یا روه یس و، قا در به گــــی که یخه سره و به گی جا ف و، زۆر شیعری تریش ، که بۆ هه ریه که یا نـــی چه ند شیوه نێکی جیا جیا ی کردووه و، پیره مێرد - ی نه مریش له بـــه ر هه ر هۆیه ک بێ ، سا ، یا ن وا ی به چا ک زا نیوه ، یا ن پێی وا بـــووه که هه ر یه کێ له وا نه ، یه ک شیعری سه ربه خۆن ، ها تووه شیوه نگه لی

هەر یەکێکیانی بەسەر یەکەوە چاپکردووە .. بۆیە بۆ ئاگاداری خوێندەواران ، هاتووم بۆ جیاکردنەوەیان ، هێڵێکی کورتم بە نێوانیاندا هێناوە ..

٤ـ ئەبوایە دوای جیاکردنەوەی شیعرەکان ، بۆنەو رووداوی ، زۆر لەو شیعرانە ، لەسەرروویانەوە بنووسم ، کە پیرەمێرد ، لەکاتی خۆیدا ، لەسەر شیعرەکانی نەنووسیوە . بەڵام ئەمە بەدەستێوەردان زانی بۆ کارەمەزنەکەی پیرەمێرد . بۆیە ئەم کارەم هەڵگرت بۆ کاتی خۆی ، کە بەهیوام لەهەلێکی نزیکدا ، دیوانێکی تەواوی مەولەوی ، بەشێوەیەکی تازەو تێروتەسەل ، لەگەڵ هاورێی شاعیرم : کاک حەکیم مەلا سالح ـ دا ، چاپ بکەین .. شایانی باسە ، لەم بوارەدا مژدە ئەدەم بەخوێندەواران و دلدارانی شیعری مەولەوی ، کە روونووسی دیوانێکی دەستخەتی مەولەوی خۆیم چنگ کەوتووە ، کە مەولەوی ، بەخەتی خۆی ئەم دیوانەی پێشکەش ماموستاکەی خۆی : (حاجی ماموستا مینبەری) کردووە .. بەدڵنیاییشەوە ئەڵێم ئەم دیوانە ، دەوڵەمەندترین دیوانی مەولەوی ئەبێ ، چونکە جگە لەو شیعرانەی مەولەوی ، کەلەو دیوانەدا هەن ، کاتی خۆی ماموستای زاناو ناسراومان(مەلا عەبدولکەریمی مُدَرِّس) چاپی کردووە ، دەیان شیعری تری مەولەوی تیایە ، کە هێشتا بڵاو نەکراونەتەوە ..

٥ـ لەچاپی یەکەمی ئەم (زۆح)ەدا ، پیرەمێردی نەمر ، چوار بەیت شیعری لە(عەقیدە مەرضیە)یەکەی وەرگرتووە و، کردوویەتی بەسەرەتای ئەم دیوانە ، کە ئەمە بەیتی یەکەمی ئەو شیعرەیە :

هەورەکەی رەحمەت ، رووی سەمای کەرەم
(صَلاة) و (سەلام) ، کەی کەم؟ ئێسە کەم

لەدوای ئەو چوار بەیتەوە ، سێ بەیتی تریشی نووسیوە ، کە هەر بەناوی مەولەوی ـ یەوە تۆماری کردووە .. بەڵام لەبەرئەوەی ئەو سێ بەیتە ، بەهی مەولەوی نازانم ، بۆیە ئەو سەرەتایەم لێ

ده رها ویشت.. ئه م کاره ، ماموستام : کاکه ی فه للاح -یش ره چاوی کردووه ..

له به رئه وه ش ئه م به شه ی دیوانی مه وله وی ، ئه و شیعرانه ن که پیره مێرد وه ریگێراون ، واته (رۆحی مه وله وی) یه ، بۆیه ئه سڵه که ی - هه ورامیه که ی - یمان له گه ڵ چاپ نه کرد، چونکه ئه گه رچی پیره مێرد له چاپی یه که مدا ، به شه هه ورامیه که ی ئه م شیعرانه ی له به رامبه ر هه ریه کێ له م شیعرانه دا چاپکردبوو.. به ڵام له به ر ئه وه ی ئه سله کانیان له دیوانی چاپکراوی مه وله وی دا هه ن ، که ماموستا مه لا عه بدولکه ریمی مُدَرِّس ، له ساڵی ۱۹٦۱ز-دا چاپی کرد بووو... دیسانه وه له م ساڵانه ی دواییشدا (ئینتیشاراتی محه مه دی - له سه قز - هیمه تی نواند و ، چاپی کرده وه .. بۆیه به مجۆره م به په سه ند زانی ..

محه مه د حه مه باقی

سه قز / ۱۹۹۳/۵/۱ ز

۱۳۷۲/۲/۱۲ هه تاوی

دیبـاچـه

دیوانی مەولەویمان چۆن چاپ کرد ؟

شیعری مەولەوی بـــە دەنگی خۆش‌و هیجرانی (عەزیزی ئامینە) وە لە ناو ئێمـە برەوی پەیـــدا کرد٠ عەزیز گوینیدەیەکی عەزیز بوو٠ لە مەجلیسدا هیجرانی‌و لە چیادا قەتار هەر لەو ئەهات ٠ ئەمــە راستە کە بەیانی‌یەك لە راوەکەودا قەتارێکی خوێند کەوی کوهسارانی هێنایە جونبوش‌و قاسپە ٠

یەك دوو شیعری بوو ، زۆری لە دڵ ئەســـەند ئێجگار لە بەهاراندا ، لە ئێواراندا لە ســەر کارێزی شەریف کە دەی گووت : وەهــارەن ، ســـەوزەن ، ئاوەن ، پێکاوەن ٠ یاخوو :

گوڵ چۆن رووی ئازیز نەزاکەت پۆشان
بەفراوان چۆن سەیل دیدەی من جۆشان

یا بەیانیان کە بە قەتارەوە ئەیگوت :

لــە ورشەی شەونم لەتوێی پــەردەوە
نێرگس مەست مەست چەم بڵاو کردەوە

ئەمانەو ئەو دەنگە داودی‌یەو نەشئەی بەهاران‌و دڵپاکی ئەوسای یارانە٠جا لێکی‌بدەنەوە چشۆرێك‌و

چسۆزێکی ئەخستە کەللەو دەروونــەوە.مــن ئــەم شۆرەم هەر لە کەللەدا بوو ئەمویست بەســــــەر یاراندا دابەشی کەم •

بەلام شێوەی زوبانەکەی ، ئەو گیانە شیرینەی لــە ئێمە شـــاردبوەوە،تەنهــا چەند کەســێك لــە هەوراماندا تیّ‌ی دەگەیشتین •

ئەو سەردەمەی لە ئەستەمولّ (شاعیرەکانمان)م لە رۆژنامەدا بەریز ئەنووسی.لەویّ کەس لە مەولەوی نەدەگەیشت.نیازم بوو وەك شــینی حەمە ئــاغــای دەربەند فەقەرەو چوارشخص رەنجوریــم کرد بــە تورکی،ئەویش وەرگێڕمە سەر تورکی •

بەلام ئەو گیانە بلّندە لەوگۆڕە تەنگەدا نەدەگونجاو دانەدەمرکا ، ئەو ئارەزووەم هــەر لــە دلا مایــەوە تاهاتمەوەو بە زۆرە ملیّ ئالاندمیانە نووســــــینی رۆژنامەوەو ئەشیایە هەموو ژمــارەیــەك هیچ نەبیّ شــەش حەوت رەنگ نووسین بنووســم ، عیلمیو فەننی، تەئریخی،کردوکۆشی گالّتەو گەپ، إجتماعی، حقوقی ئەدەبی ••• ئەدەبیاتمان لە هەموویان بــۆ ئەم خاکە پێشتر بوو • جاریّ لە پەندی پێشینانەوە تیّهەلّچووم ، دیتم ئەوە خەرجی عامە ، بالاّ نیە ، ئنجا هاتم بە فەننی (أسپری تیزمە ــ جەلبی ئــەرواح)

گیانی مەولەویم هێنایە ـ ژیان ـ ەوە وژیاندەوە ۰ لە قەلاّی زاڵمی زەڵم وەك تاڤگەکەی زەڵم کێشـــامە دەشتی شارەزووری ئـەدەبیـاتی کوردەوە ۰ ئـەو تاڤگەیە ئەلەکتریکی نوری لێ پەیدابوو رۆحەکەی و ئەسڵەکەی بووە پەلکە زێڕینەی کوردستان ۰

ئاخ هەر خۆم ئەیزانم چەندم رەنج داوە تا لـەم لاو لەولا کۆم کردەوە، خوا هەقە بۆ ئەمە موفتی هۆی کردەوەو ، دیوانی مەولەوی دامیّو حەسـەن بـەگی عەلی بەگی جافیش سـەراوردی مـەولەوی دەست خستم هەردو کیان پایەدارو کامگار کا ۰

پیرەمێرد

شێوەی شیوەنی پەری‌زاد خانم

ڕشـــــــتەی مرواری فرمێسکی شێواند
لـە دەورەی ڕۆژدا پـەروین خـۆی نوانـد

جێی نینۆك بەخوێن لـەگۆنـای بێ‌گـەرد
مانگی بـەسور گرت ، دڵی ڕەش داگـرت

شـیرینی قـامـەت قیـامـەت کزکـەر
جـاڕی‌دا: بـــەرگی تـازە بکەنـەبـــەر

ئیتر فـەتوای شـەرع بادەنۆشـــان بێ
حـەڵاڵی بـەرگی ماتـــەم پۆشـــان بێ

خۆشـــــــە ئـەو بـاڵا بـەوکـاڵایـەوە
بێڵە ئـەوکـاڵا بـــەو بـاڵایـــــــەوە

ســــەرچاوەی حـەیـات لـەظُلَماتـایە
کەعبـەیش هـەروەك ئـەوبەرگی سیایە

●

ئادەمیزاد نەمرێ بــە هەموو

دڵخوازێك ئــەگـا

باوەڕم نەدەکرد من بگەمە ئــەو رۆژەی فــەردی (مەولەوی) کۆ بکرێتــەوەو لە چاپ بدرێ ، خــوا هەردوکیانی بۆ من ئاسان کرد ، لە هەر شــوێنێ ناڵەێیکی (مەولەوی)م بیست خستمە قەوانــەوە • بەڵام زۆر داخی دیوانی نالیو کوردیو شــیخ رەزاو حاجی قادرم لە دڵدا بوو،کە ئابڕوی ئــەو یادگــارە جوان جوانانەیان بردبوو • من بەشی گرانترم گرتــە ئەستۆی خــۆم ، زوبــانی هــەورامی وزوبــانزەدەی (مەولەوی) ئەمڕۆ لەم خاکەدا کەم کەس ئەیزانێ ، هــەرچی خۆم نــەمزانی بێ،بــە کــەعب الأحبــاری کوردستان (مەلا عبدالله) کە وەك مەولــەوی لــە دواییدا چاوی نابینا بووەو، بــە شــاعیری هیــوای ئەدەبیاتمان بِنای هیوا (گۆران) ســاغ کردەوە • وە لەتەرتیبو چاپیشــــا رەنجم دا چ ئەســـڵی شیعرەکانو چ چاپەکەیان راستو رەوانــە،خانــەی چەوتیو راستی بۆ ناکــەم • خۆزگــە شــیعری

(مەولەوی) ئەهلی دڵ ئەی خوێندەوە ٠٠ (گۆران) ویستبوی غەزەلێکی هەڵبژێرێ بیکا بـە عـــەرەبی هەرچی تەماشای کردبو، هەڵبژاردە بوو ٠

خوا ئەیزانیو ئەهلی مەعنا باوەڕ دەکەن کـــە رۆحی (مـەولـەوی) وەك مَثنوی مـەولـەی،رۆح نەوازو دڵپەسەندە،تا ئێسـتا لە پەردەی زوبـانی هەوراماندا بوو،وا دەرکەوت ٠ چونـکو هـەمـووی پێنج سەد لاپەڕەی ئەگرتەوە کردمان بە دوو جـلد ، هەرزان تریش ئەبێ ٠

پیرەمێرد

هەوەسکاری

جـلّدی یـەکـەمی مـەولـەوی وەك گڕی ئاگری زەردەشتی لە سەر (کۆی ئاتەشگا) وە،کە شاعیری بلّند،هەمیشـــە یـادی کردوە ، درەوشـــایەوە ، کوردستانی پڕ کرد لە نوری ئەدەب ، زۆرم پیێخۆش بوو،کەبە بازاڕدا ئەڕۆیم وهەندێ دیوانی مەولـەوی بەدەستەوەو، هەندێ لەبەر، وەك بلبـل،بـە نـەغمەی ڕۆحی مەولەوی،جریوەیان ئەهات · أۆف چەند خۆشە دەنگی هەستی و بە بادەی هەسـتی نـەشـئەی سەرووەستی · من ئەوا دوایی ڕۆژمە (بەوتەی خـۆم نەبێ) ئەدەبیاتی زۆر قەومو ناودارانی زۆر میللەتم دیوە،هیچیان ئەوەندەی ڕۆحی مـەولـەوی،پڕجۆش و خرۆش نی یە ، رەنگە لـەمەعنـای شـیعری مُعَلّقی عەرەبی نەگەم،کە (مُعَلّقاتی سَـبْعَە)،حەوتەوانەی کەعبە،پێچو تاب و بریقەی شـیر وأوشترم ئەخاتـە کەللەوە وبێدڵیش خەوم لێ دەخاو،مەولەوی بەناڵەی دڵسوزیەوە بێداری کردمەوە،مەعدومم لـە قـوللەی قەزالەی عەدەمەوە هێنایە سەر کۆی ئاتەشگا ·

وا دەزانم ئەم دیوانە لە ئەدەبیاتی کوردیدا هلالی شَوّالە،هەورامان بە ئاشوبی زەمان شێوا،بەر گوزاری مەعدومی تازە رەنگ‌و بۆی بەهار پەیدا ئەکا · خۆزگە وەك نەمردم دیوانی مەولەویم بەچاپکراوی دی،ئەیشم بیست رادیۆی عیراقی بەدەنگی (رەشۆل) ویەکێکی تر،قەتارو هیجرانی وئای ئای،بە شیعری مەولەوی ئەڕازاندەوە · من وا بەهەوەسکاری لاوان دەستم کرد بەجلدی دووەم ، خوا یاربێ بەیانی دەیبینین ئەو ئارەزوەیشمان بێتە دی ·

پیرەمێرد

مَولَوی ئەمەی بۆشێخی سەر حَلقەی نَقشی شـێخ عثمانی سراج الـدین (قَدِّسَ سـرّهُ) ووتوه

شـێخی دەوڵەمەند بەهرەی سەرمەدی
جێگایی ڕاسـتی ، جلوەی ئەحمـەدی

لە شەو هەوارگەی (فَنا) تێ پـەڕ بوو
لـە هەردەی (بَقا) ئەودیو گەیشـتوو

(شَأنی) و (صِفاتی) دابەتۆ ، خـوا
فـەیضی تـەجـەڵلای ذاتیت بـۆلـوا

خەلیفەی دەنگی (أدْن) هاتـووە گوێ
شـارەزای رەتی چـەنـدو چوونی رێ

واسیـتەی ڕێگای بـەینی عـلمو چـاو
ذی النـورَین یـەعنی دووبـاڵ پێدراو

پیری پـاك لـەتۆز خـۆڵی ناسـووتی
جێگات لەبـەرزی سـەر مەلەكووتی

دڵ بە نەوای بـەزم (جبـروت) ئـاوا
سـیراوی سەراو لاهـووتی مـەئوا

به یاریدەی خوای بێ هاوتا جلدی یەکەمو دووەمی مەولەویمان چاپ کرد • من دیوانی مەولەویم دانا بوو بە دوو جلد ، کەچی بەم دوو جلدە تەواو نەبوو هێشتا بەشی جلدێکی تری ماوە،ئەم توانی هەندێ فەردی ئەو،کە لێی دوو دڵم : ئایا هی ئەو نەبێ وەکوو (هاو دەردان ئێشێ) یاخو شیوەنێکی دورو درێژی کوڕی مەحمودی یاروەیس کە ئەوەی هەڵ نەدەگرت ، ویستم ئەمانەی لێ کورت بکەمەوە، بەڵام لێکم دایەوە بوونی چاکتر بوو لە نەبوونیو نۆریش فەردی تاکو چوارخشتەکیو وردەکاری هەیە • ئەمانە بابە جلدێکی جیاوازبێ •

وردەکاری مەولەوی تا لێی ورد نەبیتەوە نایەتە بەرچاو • لە لاپەڕەی ۱۹۸ دا فەردیکی هەیە ئەڵێ :

کون کون بێ لەشم بەم برینانە
ڕێی ئامەشۆی دڵ بۆ لای ئاسانە

ئەمە هەر لەمەولەوی دێ •

پیرەمێرد

ـ هەردوو بەرگەکەی کۆتایی هات ـ

Mowlavi's essence

Rendered by

Piramerd

and published again

under his supervision

The foreword written by

MOHAMAD H.BAKY

انتشارات محمدی سقز
تلفن ۲۵۶۸